

HEEMKUNDEKRING "FEELAND" te METEROND

Opgericht 24 mei 1948Secretariaat:

Trees Cornelissen
W. Prinzenstraat 29

Bijdragen voor
dit blad aan :

C. van Bokhoven
Oostende 31 A

L.S.

Mededelingen van het bestuur

De door ons Kring tijdens de Pinksterdagen georganiseerde excursie naar het Kasteel-Roadhuis was, evenals vorige jaren, een groot succes.

Ruim 1300 personen brachten een bezoek aan de oude burcht van onze stad.

Bij het vijftigjarig Priesterfeest van
PASTOOR BINCK

Het bestuur van onze kring heeft op 7 juni een telegram van gelukwens gezonden aan Pastoor W.J.C. Binck, maar het is passend dat wij in ons mededelingenblad met enkele woorden op dit feest terugkomen.

Pastoor Binck is van huis uit heus geen prehistoricus. Dat is hij in Alphen pas geworden. Hij werd daar pastoor en hij is er geworden de grote promotor van het heemkundig werk in Brabant en van de studie der prehistorie en der oude geschiedenis van ons gewest. Ik ben van mening, dat het niet onverklaarbaar is, dat hij juist als pastoor deze rol heeft kunnen spelen. Pastoor Binck heeft nooit de schijn aangenomen, een geleerd prehistoricus te zijn; hij heeft nooit de geleerde pastoor uitgehangen. Hij was op het terrein der heemkunde en der Brabantse geschiedenis, wat hij als pastoor was: de middelaar. Is hij als

de middelaar tussen God en de mensen, op heemkundig gebied was hij evengoed de middelaar. Hij legde contacten tussen de geleerden en de belangstellende amateurs. Hij wist de geleerden ervan te overtuigen, dat het nuttig was, lezingen te houden voor mensen die het niet verder hadden gebracht dan historie-minnars te zijn; voor mensen die leergierig genoeg waren om iets van de geleerden te kunnen en te willen opsteken.

Van de andere kant wist hij de heemkundigen ervan te overtuigen, dat zij de leiding van de geleerden niet kunnen missen; dat zij veel nuttig werk kunnen doen als zij de leiding willen aanvaarden, en veel onherroepelijk kunnen bederven als zij dit niet doen. Daarom past het ons, dat wij hem én als pastoor én als de grote bevorderaar der Heemkunde van harte geluk wensen met het bereiken van dit jubileum.

Pastoor Binck, U hebt de troost en de voldoening, dat Uw rusteloos ijveren veel vruchten heeft afgeworpen. Moge Onze Lieve Heer U nog dikwijls de gelegenheid geven, om op heemkundige bijeenkomsten van welke aard ook, niet alleen ons te animeren, maar ook er te zorgen voor de vrolijke noot.

P. v. A. Burgt.

Helmonds oude Sociëteiten. II

Naast de sociëteit "Amicitia" werd op 21 augustus 1867 opgericht de Sociëteit "De Harmonie", die tot doel had "Gezellig en genoeglijk verkeer in besloten kring". Naast de gewone leden waren er ook honoraire leden, n.l. de werkende en honoraire leden van het muziek-geselschap Phileutonia. In de vergadering van 4 januari 1873 werden de banden tussen sociëteit en muziekgeselschap "volkomen losgemaakt van alle banden, regelingen en verbindingen tusschen elkander bestaande". Laten de oudere reglementen ons in het onzekere wie van deze sociëteit deel uitmaakten, dat van "De Harmonie" is in dit opzicht vollediger.

Het geeft op de eerste plaats de namen van de oudste functionarissen n.l. G. de Raad, president; Jhr. Mr. C.F. Wesselman van Helmond en A.H. Rots, commissarissen; B. Sassen, penningmeester en C.H. Spoorenberg, secretaris.

Vervolgens geeft het de namen van de aandeelhouders bij de oprichting, bestaande uit een lijst van 67 namen, van de meest voor-
aanstaande ingezetenen, o.m. de vier jonkers Wesselman van Helmond.

Bij een hernieuwde druk van het reglement in 1882 is een lijst van de toenmalige leden opgenomen, tellende 63 namen.

Gelijktijdig met "De Harmonie" bestond hier nog een vereniging met eenzelfde doelstelling onder de naam van "Sociëteit Gezelligheid". Deze was opgericht 13 september 1871 en stelde op 17 oktober 1883 een nieuw reglement samen. De vereniging was op 14 februari 1883 aangegaan voor de tijd van 29 jaren en 11 maanden. Gelet op art. 1 van het oudste reglement dunkt me, dat hierin wel een bewijs ligt, dat men de overtuiging had, dat dergelijke verenigingen aan hun doel beantwoord hadden en ook voor de naaste toekomst redenen van bestaan zouden hebben. Hiervoor pleit ook de oprichting van de nieuwe sociëteit "Burgerlust" op 17 juli 1886, met een begin ledental van bij de honderd. Wat er van al deze verenigingen geworden is, melden onze bronnen niet. Enkele ouderen v. dagen, wiens namen we in de laatstgenoemde lijst aantreffen, zouden daarover meer kunnen vertellen. Ook berust bij deze of gene onder oude paperassen nog wel iets, dat ter aanvulling van het bovenstaande van nut zou kunnen zijn, terwijl het nu als waardelooze rommel bij een eerstvolgende schoonmaak misschien wordt weggegooid. Het gemeente-museum houdt zich steeds ter completering van haar verzamelingen, hiervoor aanbevolen.

Jac Heeren.

De verplaatsing der Parochiekerk van Helmond. I.

Als ooit een geschiedenis van Helmond geschreven zal worden, zal men met name veel aandacht moeten schenken aan de tijd, dat het geslacht van Berlaer in het bezit was van de heerlijkheid Helmond. De van Berlaers waren in het bezit van Helmond van 1314 tot 1425. Onder hun bestuur vonden met name twee feiten plaats van zeer groot belang voor onze stad, n.l. de afbraak van het oude kasteel en de vervanging daarvan door een nieuw gebouw op een andere plaats, en ten tweede de opstelling van het plan om ook de oude parochiekerk te verlaten en een nieuwe kerk te bouwen op een andere plaats. Wat dit laatste feit betreft: de verplaatsing der parochiekerk geschiedde niet meer onder een van Berlaer; dit kon ook moeilijk; het plan daartoe werd opgesteld in 1425 door Jan III van Berlaer, die nog in hetzelfde jaar overleed, zodat de verwezenlijking van dat plan onder zijn opvolger Jan I van Cortenbach pas door kon gaan.

Ik ben begonnen met te stellen: "Als ooit een goede geschiedenis van Helmond geschreven zal worden". Dit is niet te sterk uitgedrukt. Sinds 1928-1929 bezitten wij het door A.M. Frenken geschreven boek: "Helmond in het Verleden" in twee delen, uitgegeven

door het Provinciaal Genootschap van Kunsten en Wetenschappen in Noord-Brabant. De titel doet zeer bescheiden aan.

Het werk van Frenken bestaat uit een hele reeks losse studies, die samen in één band gebundeld konden worden omdat zij alle over iets van Helmond gaan. Een geschiedenis van Helmond is het niet. Dat heeft de schrijver zelf zo gewild, wat heel duidelijk blijkt uit zijn voorwoord. Heel anders ligt het b.v. met de "Geschiedenis der Dorpen en Heerlijkheden Deurne, Liessel en Vlierden" door H.N. Ouwerling (uitg. Helmond 1933). Onder deze titel aangekondigd, verwacht men een wetenschappelijk werk, wat het boek van Ouwerling zeker niet is. Ik ben van plan in een apart artikel op het boek van Ouwerling terug te komen.

Zeker is, dat Frenken veel bouwstoffen heeft bijeengebracht, die door een eventuele geschiedschrijver uitgebuit zullen moeten worden.

Uiteraard vindt men over de tijd der van Berlaers veel meer in het werk van Jac Heeren: "Geschiedenis van het Kasteel-Raadhuis en de Horen van Helmond", een uitgave van het Provinciaal Genootschap in 1938. Ook dit boek biedt dus niet een geschiedenis van Helmond en is door de schrijver ook niet als zodanig bedoeld, wat duidelijk blijkt uit de titel.

Ook het werk van Jac Heeren bevat een overvloed van gegevens, die onmisbaar zullen zijn voor het schrijven van een "geschiedenis van Helmond".

De oude kerk van Helmond stond in De Hage, dat staat boven elke twijfel verheven. In enkele voorgaande artikelen heb ik geschreven over de verhouding tussen Helmond en Rixtel in het kerkelijke, waaruit de conclusie viel te trekken, dat men in het verleden op niet voldoende gronden heeft aangenomen, dat de kerk van Rixtel de moederkerk is geweest van die van Helmond, (zonder dat men kan bewijzen dat zij dat niet geweest is). We wachten maar af, of er misschien ooit meer klaarheid in deze zaak zal komen.

Volgens Jac Heeren stond deze kerk op de hoek van de Eikondreef en de Mierloeweg, zo ongeveer achter de tegenwoordige fabrieken van Carp. Dat moet dus geweest zijn vlak bij het vroegere kasteel van Helmond, dat men zoekt waar nu de fabrieken van Carp liggen. Maar er zijn nu nog vele onopgeloste kwesties, b.v. : Aan welke patroon was die kerk in De Haag toegewijd ? Welke betekenis moet men hechten aan het bericht, dat die kerk in 1356 "her"wid is ? Hoe is het te verklaren, dat de nieuwe kerk binnen de stad toegewijd werd aan St. Lambertus, terwijl Jan III van Berlaer, die vlak voor zijn dood in 1425 bij testament een grote som naliet tot bouw van een nieuwe kerk binnen de stad, in dat testament

spreekt men van een kerk die toegewijd zal worden aan Onze Lieve Vrouw ?

En hoe is het mogelijk, dat de Secretaris van de Abt van Floreffe (welke abt de tienden van Helmond had en het recht had hier een pastoor te benoemen) in 1596 zulke rare dingen kon schrijven, b.v. dat de oude parochie-kerk van Helmond buiten de stad stond en wel bij Bunderen ?

In 1930 publiceerde Pastoor Juten in Taxandria (bls. 185-186) een artikel, dat incoens licht bracht in een tot nu toe duistere zaak. Hij schrijft daar over "Het Jaar der Kerkwijding te Helmond". Men zat n.l. met twee data: de nieuwe kerk zou gewijd zijn op 2 sept. 1455 en ze zou "herwijd" zijn op 11 febr. 1456. In navolging van Frenken (Bossche Bijdragen IV) verklaarde men dit aldus: op 2 sept. 1455 is een gedeelte der kerk gewijd, en op 11 febr. 1456 is zij in haar geheel opnieuw gewijd. Zo was meteen de "her"wijding verklaard.

En wat de heilige betreft, aan welke de oude kerk was toegewijd: men meende, dat zij Onze Lieve Vrouw tot patrones had; dat bleek, vond men, uit het testament van Jan III van Berlaer, die bepaalde dat de nieuw te bouwen kerk aan O.L.Vrouw toegewijd moest worden; dus zou de oude kerk ook wel O.L.Vrouw tot patrones hebben gehad. - Was dit ook niet de reden, dat in de moderne tijd de eerste kerk, die westelijk van de Zuidwillomsvaart gebouwd werd, aan O.L.Vrouw werd toegewijd ?

En toen verscheen het bewuste artikel van Pastoor Juten, 1930. Hij toonde duidelijk aan, dat de nieuwe kerk is ingewijd op 2 sept. 1455. Wat die andere inwijdingsdatum betreft: het jaar 1456 was een vergissing, dat moest zijn 1356. In dat jaar werd de kerk van Helmond (de oude kerk dus) "herwijd" (reconsecravimus) ter ere van St. Lambertus en alle Heiligen.

Was hiermee §6n moeilijkheid de wereld uit geholpen, men was er nog lang niet. Het bleek nu overduidelijk, dat de kerk van Helmond reeds een eeuw vóór haar verplaatsing naar de stad St. Lambertus tot patroon had. Maar welke patroon had zij voordien ? Niet onmogelijk, dat dit ook St. Lambertus was, en dat in 1356 de kerk van Helmond in feite verheven is tot iets, wat zij eigenlijk al lang was: een echte parochiekerk. Het is ook mogelijk, dat er verandering van patroon heeft plaats gehad; dat komt in die tijden wel meer voor.

===

De oude Kerk was gelegen vlak bij het oude kasteel. Frenken en Heeren voeren voldoende argumenten aan om met hen van mening te kunnen zijn, dat de familie van Berlaer omstreeks 1400 het oude kasteel verlaten heeft; op het binnenplein van het kasteel-raadhuis staat het jaartal 1402 als bouwdatum van het nieuwe kasteel.

Men kan dit jaartal wel niet afdoende bewijzen, maar er pleit toch genoeg voor om het aan te nemen.

Dezelfde Jan III van Berlaer, die het nieuwe kasteel van Helmond liet bouwen, liet in 1425 ook een grote som na voor de bouw van de nieuwe kerk binnen de stad. Is het te ver gezocht, als ik veronderstel, dat met name de parochiegeestelijkheid (en niet alleen de beminde gelovigen, zoals uit de akten blijkt, er op heeft aangedrongen, binnen de veilige vaste van de stad opgenomen te worden, omdat zij nu de veilige nabijheid van het vroegere kasteel miste?

We weten niet waarom het toen nog dertig jaar geduurd heeft voordat men de nieuwe kerk binnen de stad klaar had. Zij werd in 1455 ingewijd.

P.v.d.Burgt.

Bewoners der Veestraat in 1839.

(beginnend aan de brug, rechterzijde)

- Veestraat 2. Goord Smits, Bouwknecht, Aarle-Rixtel, 50 jaar.
Maria Anna van Hout, Lichhout, 36 jaar.
Wilhelmina Smits 5 jaar, Maria Smits 2 jaar.
- Veestraat 4. Frederik de Bruin, wijnkoper, Langel, 44 jaar.
Maria Elisabeth Swinkels, 48 jaar
Maria Francien de Bruin 7 jaar.
Maria Franssen, dienstbode, Weert, 22 jaar.
Laura Smits, Gemert, 20 jaar.
- Veestraat 6. Petronel Martens, schoenmaakster, Deurne, 40 jaar.
Francijn Martens, naaigster, Helmond, 46 jaar.
Francijn van Tilburg, arbeidster, 55 jaar, weduwe.
- Veestraat 8. Willem Karel van Kelekhoven, zaakwaarnemer, Oosterwijk, 55 jaar, protestant.
Maria van Hogerlinden, Helmond, 34 jaar.
Willem Karel van Kelekhoven 9 jaar
Peter Cornelis van Kelekhoven 7 jaar
Johannus Maria van Kelekhoven 5 jaar
Samelina Maria van Kelekhoven 2 jaar
Carolina Jacoba van Kelekhoven
Adriana Duyvelaar, dienstbode, Prineland, 19 jaar.
John Wil. Warusink, boekhouder, Zeddam, 21 jaar.
- Veestraat 9. Hendricus Bogaers, fabrikant, St. Nicolaas, 67 jaar.
Maria Catharina Sanders, Helmond, 64 jaar.

Henricus Cornelis Bogaers 25 jaar
Maria Catharina Bogaers 19 jaar

Anna Maria Lammers, Diensthode, Sambeek, 25 jaar.

Thans pand fa. Simon de Wit.

wordt vervolgd.

(In no. 4 werd abusievelijk vermeld het jaartal 1879, dit moet ook zijn 1839).

OUDE RENTEN 1)

De Parochie van St. Lambertus te Helmond betaalt nog jaarlijks aan de Gemeentelijke dienst voor Sociale Zaken te Helmond een bedrag van f 40,50 voor renten van geleende gelden uit de jaren 1634 en 1636. Misschien vraagt men zich af hoe in het mogelijk dat, na zóveel jaren, deze renten nog betaald worden en hoe het komt, dat de sociale dienst deze gelden int. Dit moge blijken uit een overzicht van het verloop der schulden. Pastoor van Rooy te Hooijdonck leende in 1634 aan de kerkeesters der Kerk van Helmond een bedrag van f 600,- en in 1636 nog eens een bedrag van f 750,-. De rente werd toen vastgesteld op 6% 's jaars (later is deze verlaagd tot 3%). De geleende gelden konden ineens of in gedeelten worden afgelost. Pastoor van Rooy inde jaarlijks zelf de renten. In zijn testament, gepasseerd op 4 augustus 1634 voor schepenen van Nuenen was bepaald, dat de Tafel van de H. Geest (2) te Helmond universeel erfgenaam zou zijn onder voorwaarde, dat zijn nicht Jenneken Hausmackers haar leven lang het vrucht gebruik der nalatenschap zou bezitten. Na de dood van Pastoor van Rooy in 1645 werd Wouter Cranenbroeck Curator, aan wie toen de renten werden bepaald. Jenneken Hausmackers overleed op 9 juli 1662. Het was dus vanzelfsprekend dat de provi-soren van Tafel van de H. Geest (sinds 1648 gewijzigd in Tafel der Armen) alles in het werk stelden om zo spoedig mogelijk in het bezit te komen der gehele erfenis. Dit ging niet zo vlot, omdat er moeilijkheden ontstonden met de erfgenamen die er niet mede accoord gingen dat de Armen Tafel universeel erfgenaam werd. Nog in 1662 werd voor schepenen van Helmond met hen een minnelijke schikking getroffen waarbij van de nalatenschap $\frac{1}{4}$ aan de erfgenamen en de rest aan de Tafel der Armen kwam. In deze rest waren ook de vorderingen op de Kerk begrepen. Daar de R.K. Kerk in 1648 met alle bezittingen en schulden in Protestantse handen was overgegaan werden de renten regelmatig door de Protestanten a/d Tafel der Armen betaald.

Sedert 1800, toen de Kerk met alle bezittingen en schulden door de Katholieken werd geïncasé, betaalt het Kerkbestuur jaarlijks de renten, aanvankelijk aan De Tafel der Armen, na 1813-1944 resp. aan de Algemene Armen en het Burgerlijk Armbestuur en na 1944 aan de Sociale Dienst. Daar sinds 1636 noch de protestanten noch het R.K. Kerkbestuur gebruik gemaakt hebben van hun recht om de gelicende sommen inoecms of in gedeelten af te lossen zal het duidelijk zijn, dat na zoveel jaren, de Sociale Dienst nog jaarlijks de renten int.

C. van Bokhoven.

- 1) Gemeente-archief No. 1516; 1600; 1602; 1526
- 2) De armenzorg was vroeger een taak van de Tafel van de H. Geest. Door de vele schenkingen beschikte zij in de loop der jaren over een voor die tijd aanzienlijk vermogen, uit de rente waarvan zij de armen kon verzorgen.
Na 1648 werd de naam Tafel der Armen, na 1813 resp. Algemene Armenen Burgerlijk Armbestuur.
In 1944 ging het Burgerlijk Armbestuur over op de Sociale Dienst.

